

másik tanítvány, Hermann Lübbe) a történeti alapokon álló kultúratudományok eme alapvető felfogásához. De bármelyik eshetőségről legyen szó, a mester elképzelései voltaképp követőinek írásaiban váltak híressé és sikeresé, miközben ő maga közvetlenül nem profitált ebből a népszerűségből.

A most magyarul megjelent válogatás címében egyezik a szerzőnek életében szinte egyetlen hivatkozott könyvével, ám annak szerkezetét nem követi (a tanulmányok megírásának időrendjét veszi alapul), valamint egy tanulmányt (a T. S. Eliot költészetéről írottat) ki is hagy, helyette viszont szerepelteti a 2003-ban megjelent *Metafizika és politika* kötetben közölt, *A táj* című dolgozathoz kapcsolódó exkurzusokat. Ritter eszmefuttatásai első nekifutásra nem izgalmasak, hiszen nélkülözik a bombasztikus megfogalmazásokat, a szenzációs felfedezéseket, ugyanakkor finom és rendkívül pontos észrevételei mindenképp eloszlatják a kezdeti fanyalgást. A kötetbeli tanulmányok ugyanis – melyek többsége bár a hatvanas években született, de ma is érvényes válaszokkal szolgál – koncentráltan járják körül az ember helyzetét a modern világban, precízen adagolva a filozófiai hagyomány releváns meglátásait. Nem ismeretterjesztés a célja, nem szóraportáló, népszerű bölcsekedést tár elénk, hiszen aki ritkán ragad tollat,

csupán gondolatai desztillált változatát, az őt foglalkoztató legfontosabb kérdések velejét veti papírra. Éppen ezért jól követhető, alapos megközelítéseket olvashatunk a Ritter-tanulmányok e gyűjteményében, melyben a filozófiai antropológia szemszögéből tekinti át életének központi dilemmáját, a modern ember helyét és szerepét a maga építette világban. A tanár-egyénség így a laikus olvasót is leültetheti iskolapadjába, hogy lebilincselő magyarázataival elkalauzolja saját világában.

BEDNANICS GÁBOR

(Fordította Papp Zoltán, *Atlantisz Könyvkiadó, Budapest, 2008, 164 oldal, 2495 Ft*)

**KUTROVÁTZ GÁBOR –
LÁNG BENEDEK –
ZEMPLÉN GÁBOR:
*A tudomány határai***

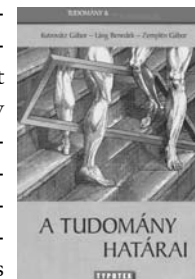
Eddig nem sok munka kísérte meg a hétköznapi embernek is érthető módon bemutatni a megközelíthetetlen tudomány és a néha túlságosan is bizalmaskodó áltudományok közötti határkijelölés problematikáját. A három fiatal tudós által jegyzett *A tudomány határai* című kötet, amely a Typotex Kiadó tudományelméleti sorozatába illeszkedik, címében ugyan feltéte-

lezi, hogy egyértelműen kijelölhető határ húzódik tudomány és áltudomány között, de a szerzők megállapításai szerint ezt egyáltalán nem lehet biztos kézzel meghúzni. Ráadásul maga a tudomány mint fogalom sem tölthető meg olyan könnyedén tartalommal, mint azt jelenkorunk szcientista alapbeállítódása feltételezi.

Az elmúlt két-három évben folyóiratokban már publikált fejezetek a még nem ismertett eredményekkel lettek egy kötetbe összefűsölve, így a legkülönbébb nézőpontokból láthatjuk a tudományosság kritériumának meghatározására tett tudományfilozófiai vagy szaktudományos kísérleteket, eközben pedig átfogó képet kapunk a tudományozószociológia eredményeiről és a tudományos közélet működéséről is, amely egyébként mind függőleges, mind vízszintes tagoltsága ellenére is (vagy éppen azért) magában rejt a kontraszelekció rémét. A tudományos vita szabályainak leírása vagy a tudományos cikk megszerkesztésének, illetve publikálásának ismertetése feltárja előttünk e zárt világ szigorú és konzervatív belső szabályrendszerét. Esettanulmányaikban (legyen szó akár az akupunktúráról, a kreacionizmus-vitáról vagy a kitalált középkor elméletéről) a szerzők mind a tudomány, mind

pedig az áltudomány érvrendszerét alapos vizsgálat alá veszik, elsősorban a közlés szándékával, miközben végig az elfogultság gyanúja felett állnak. Külön érdemként kell kiemelni, hogy nem csupán a Däniken- vagy Dan Brown-féle képtelen érvelésekről, hanem a sokszor dogmatikus és militáns tudós-retorikáról is lerántják a leplet. Ugyanakkor kimutatják, hogy az áltudomány mint fogalom nem egy összefüggő, egynemű terület elnevezése (hiszen egyaránt magában foglalja az évezredek múlta visszatekintő mágiát és mondjuk a főleg „kortárs fejleményeiről” ismert parapszichológiát), hanem inkább a tudósok társadalma által megbélyegzett osztály gyűjtőneve.

Bár a kötet dedikációjában önmagukat laikusnak nevező szerzők nyilvánvalóan egy jól meghatározott diskurzus tevékeny és elismert résztvevői, mégsem érzik szükségét annak, hogy bezárják magukat egy túlterhelt, ezoterikus nyelvi világba, sőt olyan közvetlenséggel, közérthetőséggel (néhol pedig egyenesen sziporkázó humorral) kalauzolják olvasóikat a tudomány feltételezett határainak lépvidékén, amelyet bármely, tudományt népszerűsítő vállalkozás megirigyelhetne. Ez persze nem meglepő, hiszen komolyan veszik saját céljukat, miszerint a laikus hi-

székenység helyébe a kritikus gondolkodásnak kell lépnie. Egyedül az jelzi a különböző fejezetek megszületése közötti időtávolságot – vagy talán azt, hogy egy szerzői triumvirátus áll a könyv mögött –, hogy a szöveg nem egyenletesen szellemes és ötletes, némelyik szövegrész hangulatában és fordulataiban elüt a többitől, de ez legyen a filológusok gondja. A szerzők ugyanis jelenbéli tájékozottságukkal és történeti ismereteikkel bizonyosan leveszik az olvasót a lábáról; kitérnek a média egyre növekvő szerepére a tudomány és annak konkurensei által bemutatott „párhuzamos igazságok” megítélésével kapcsolatban, utalnak a mediatizált mindennapok vitakultúrájára, de

megsiratják a szebb időket látott asztrológia olcsó és nevetséges horoszkópiába hajlását is.

Egyszerűen széles horizontú képet adnak a kortárs tudományelméleti problémákról, miközben észrevétlenül biztosítják számunkra a lehetőséget, hogy az egymás mellett egyenrangúnak feltüntetett „igazságok” közötti valódi választást megalapozhassuk. A kötetet ugyan elsősorban a laikusoknak dedikálták a szerzők, de egy főállású, tudománnyal foglalkozó olvasó is számtalan tanulságot vonhat le belőle.

ZSOLNAI GYÖRGY

(*Typotex Kiadó, Budapest, 2008,*
376 oldal, 3200 Ft)

Művészet

AGNES DENES:

A harmadik évezred művészete – egy új világgép teremtése

A Ludwig Múzeum különleges kiállítással lepte meg közönségét. Agnes Denes életműve Magyarországon szokatlan nyíltsággal reflektál a kortárs művészeti gondolkodás élő kérdéseire és társadalmunk ezredvégi állapotára.

Aki bármikor is találkozott kortárs művészetekkel, biztosan feltet-

te magának a kérdést: vajon hol a határ üres szemfényvesztés és átgondolt mű között? Az értelem keresésén túl a művészet szerepének régi kérdése is felvethető, nem is feltétlenül a társadalmilag aktív művészeti magatartás vagy egyáltalán a szerepvállalás hiánya miatt, hanem mert ezeknek a műveknek gyakran semmi közük egyéni és közösségi jelenvalólétünkhöz. És mindez nem csak a művészetelmélettel foglalkozó gondolkodók szűk körének problémája, ha a mű-